MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 35: Kraków 1923 – krew na ulicach

Tematyka

Program dotyczy tragicznych wydarzeń, zwanych „wypadkami krakowskimi", które miały miejsce w listopadzie 1923 roku. Dyskutanci omawiają rozwój wypadków, ich konsekwencje, a także szczególnie kontekst i przyczyny, ukazując je na tle historii ówczesnego Krakowa z całą jego złożonością społeczno-gospodarczo-kulturową.

!

Wykorzystaj w przygotowaniu swoich wykładów lub lekcji szkolnych poniższe propozycje oraz program:

- cały odcinek: https://youtu.be/u4d0uiP5zkw
- zwiastun programu: https://youtu.be/TEXfEU-FuTQ

Zagadnienia wstępne

Sugeruje się rozpoczęcie bloku zajęć od nakreślenia sytuacji Polski u zarania niepodległości, zwrócenie uwagi na rozkład sił na scenie politycznej.

Zainspirowanie swobodnej dyskusji dotyczącej tego jak fakt, że Kraków przez długi czas był częścią Austro-Węgier, mógł wpływać na mentalność i sytuację w tym mieście u zarania niepodległości.

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 35: Kraków 1923 – krew na ulicach

Część 1/3:
Krew na ulicach Krakowa

Emisja pierwszej części programu: **(0:28–14:13)**

[1]

Przejazd 8 Pułku Ułanów Księcia Józefa Poniatowskiego przez Błonia w Krakowie

Pytania i zagadnienia do dyskusji

1. Jakie było społeczno-ekonomiczne podłoże wydarzeń z 1923 roku?
2. Kto rządził w tamtym czasie w Polsce i jakie to miało znaczenie? Kto był główną siłą opozycyjną?
3. Jak była reakcja rządu na planowane na 5 i 6 listopada 1923 roku strajki? Jakie konsekwencje miała taka reakcja strony rządzącej? Czy wypadki mogłyby się potoczyć w inny sposób gdyby rząd inaczej podszedł do planowanego protestu?
4. Co to za formacja wojskowa jest przedstawiona na zdjęciu i jaka była jej rola w wydarzeniach listopadowych 1923 roku w Krakowie?
5. Skąd manifestujący robotnicy pozyskali broń palną?
6. Jak to się stało, że robotnicy byli w stanie pojmać ponad 400 zakładników (żołnierzy, policjantów)?
7. Kim jest wojskowy przedstawiony na zdjęciu? Jak jego postać wiąże się z wypadkami krakowskimi i jakie były jego dalsze losy?

[2]

Gen. Józef Czikiel

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 35: Kraków 1923 – krew na ulicach

8. Jakie mogłyby być konsekwencje gdyby planowane bombardowanie Krakowa w celu stłumienia rewolty doszłoby do skutku?

9. Zdjęcie przedstawia polityka Polskiej Partii Socjalistycznej. Kto to i jaka była jego rola w wygaszeniu konfliktu?

10. Jak określa się wydarzenia z listopada 1923 roku w Krakowie? Dlaczego nazwa ma znaczenie? Jak wydarzenia te były nazywane później przez komunistów?

11. Kim był polityk widoczny na zdjęciu poniżej? Jaki miał związek z wypadkami krakowskimi i jakie były jego późniejsze losy?

12. Strajki robotnicze miały już w tamtych czasach dosyć długą historię. Na przykład w latach 80-tych XIX wieku we Lwowie w fabryce mebli miały miejsce strajki na bardzo dużą skalę. Jak wtedy rozwiązano problem? Czy rozwiązanie takie mogłoby być adekwatne w 1923 roku? Jeżeli tak, to dlaczego rządzący wybrali inne rozwiązanie?

13. Z jakimi strajkami mieliśmy do czynienia w czerwcu 1902 roku we Lwowie? Jak potoczyły się wypadki?

[3]

Zygmunt Marek

[4]

Zygmunt Klemensiewicz

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 35: Kraków 1923 – krew na ulicach

Część 2/3:

Robotnicy, inteligenci, ubodzy, bezrobotni

Emisja drugiej części programu: **(14:13–27:38)**

Zagadnienia do dyskusji i pytania:

14. Jaki był Kraków w latach dwudziestych XX wieku pod względem gospodarczym i społecznym?

15. Skąd, pomimo, że Kraków nie był miastem przemysłowym, brała się silna pozycja robotników w Krakowie lat 20-tych? Dlaczego Kraków, a nie Lwów, gdzie przemysł był dużo bardziej rozwinięty, a robotników było więcej, stał się miejscem dramatycznych wydarzeń 1923 roku?

16. Jak kształtowała się pozycja Krakowa w porównaniu do innych dużych polskich miast okresu międzywojnia?

17. Jaki był los tzw. stronnictwa Stańczyków krakowskich w czasach wolnej Polski? Co było przyczyną takiego stanu rzeczy?

18. Jakiego krakowskiego polityka przedstawia zdjęcie? Jakie były jego pomysły odnośnie rozwoju Krakowa i jakie zasługi?

19. Jakie konsekwencje dla Krakowa i jego rozwoju miał fakt, że w 1920 roku formalnie zniesiono, zlikwidowano koncepcję „twierdzy Kraków”?

20. Jak wyglądała kwestia bezrobocia i pauperyzacji w Krakowie lat 20-tych?

21. Jak wyglądała skala przestępczości w Krakowie lat 20-tych?

[5] Juliusz Leo, prezydent Krakowa, 1916

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

Odcinek 35: Kraków 1923 – krew na ulicach

Część 3/3:

Kraków jest konserwatywny?

Emisja trzeciej części programu: **(27:38–41:54)**

Zagadnienia do dyskusji i pytania:

22. Dlaczego Kraków sprzed stu lat był postrzegany jako konserwatywny politycznie? Jakie korzenie miał krakowski konserwatyzm?

23. Kim byli Stańczycy krakowscy? Proszę wymienić kilka osób z tego stronnictwa.

24. Kogo przedstawia zdjęcie obok i jakie były jego zasługi dla Krakowa?

25. Jakie było znaczenie polityków krakowskich i ogólnie tych związanych ze Stańczykami w Cesarstwie Austro-Węgierskim?

26. W jaki sposób Roman Dmowski postrzegał konserwatyzm krakowski i środowisko Stańczyków?

27. Karykatura zamieszczona obok przedstawia Leopolda Jaworskiego. Polityk ten wsławił się między innymi tym, że bronił koncepcji „stańczykowskiej" przed atakami i zarzutami Romana Dmowskiego. Jakich argumentów używał broniąc koncepcji swojego środowiska politycznego?

[6]

Julian Dunajewski

[7]

Władysław Leopold Jaworski w karykaturze

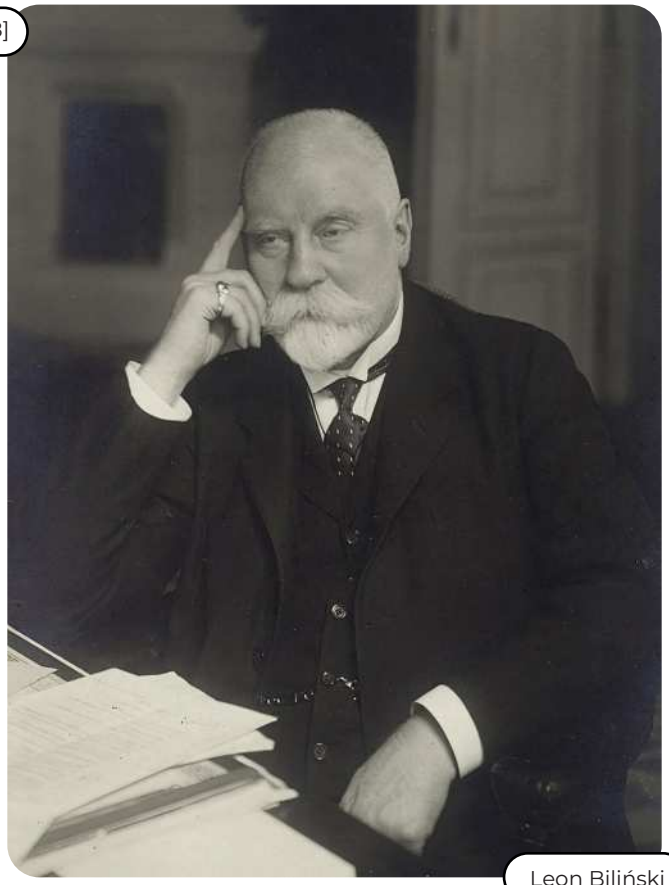
28. Jak kształtowały się wpływy stronnictw politycznych w Krakowie międzywojennym? Co to może mówić o Krakowie i mentalności ludzi?

29. Co to za polityk i jak toczyła się jego kariera polityczna przed i po I wojnie światowej?

30. Jakie były ogólnopolskie polityczne konsekwencje i reperkusje wypadków krakowskich?

31. Jak rozwijała się sytuacja gospodarcza w Polsce w latach 20-tych?

[8]

Leon Biliński

Podsumowanie

1. Słownik postaci i terminów:

Józef Czikiel – wojskowy, generał Wojska Polskiego. Ukończył Akademię Wojskową w Wiener Neustadt. W czasach istnienia monarchii habsburskiej dowodził 56 Pułkiem Piechoty, a następnie został pułkownikiem Sztabu Generalnego Cesarskiej i Królewskiej Armii. W 1918 roku wstąpił do Wojska Polskiego. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Już jako generał Wojska Polskiego pełnił funkcje szefa Departamentu I Ministerstwa Spraw Wojskowych, szefa Administracji Armii, dowódcy Okręgu Korpusu Nr V w Krakowie. Podczas wypadków krakowskich 1923 roku dowodził oddziałami wojskowymi tłumiącymi wystąpienia. W wyniku tych wydarzeń został przeniesiony w stan spoczynku, a następnie nawet osadzony na trzy miesiące w twierdzy. Pod koniec lat 20-tych wyjechał do Austrii.

Zygmunt Marek – żyjący w latach 1872–1931 polityk, adwokat. Związany z Polską Partią Socjalistyczną. W latach 1919–1930 poseł na Sejm, a wcześniej radny Miasta Krakowa. W 1926 roku był kandydatem PPS na urząd Prezydenta RP.

Stańczycy – ugrupowanie polityczne funkcjonujące w Galicji począwszy od lat 60-tych XIX wieku, będące częścią ruchu konserwatywnego. Propagowane przez Stańczyków idee wiązały się między innymi z krytyką powstań narodowych jako formy walki o niepodległość oraz pozytywnym zapatrywaniem się na współpracę i funkcjonowanie w ramach Monarchii Habsburskiej.

Michał Bobrzyński – żyjący w latach 1849–1935 polski historyk oraz konserwatywny polityk, działający w ramach stronnictwa „Stańczyków". Uważany jest za jednego z najważniejszych twórców krakowskiej szkoły historycznej.

Juliusz Leo – żyjący w latach 1861–1918 polityk, prawnik, ekonomista, profesor UJ. Od 1904 roku aż do śmierci sprawował urząd Prezydenta Krakowa. W swej karierze politycznej był również, od 1901 roku, posłem do Sejmu Krajowego (w ramach Cesarstwa Austro-Węgier), członkiem austriackiej Rady Państwa. Związany ze środowiskiem konserwatystów krakowskich. Prezydentura Juliusza Leo była w Krakowie czasem ogromnych zmian – między innymi rozbudowy miasta w ramach tworzenia tzw. Wielkiego Krakowa z powierzchni 7 km² do 47 km², budowy nowego mostu, dworca kolejowego i wielu innych inwestycji infrastrukturalnych.

Twierdza Kraków – sieć XIX wiecznych austriackich fortyfikacji wokół Krakowa, składająca się z licznych dużych fortów (m.in. wokół Kopca Kościuszki, Kopca Krakusa, tzw. Lunety Warszawskiej i Lunety Grzegórzeckiej) i wielu pomniejszych elementów obronnych. Ufortyfikowanie miasta Krakowa wiązało się z bezpośrednią bliskością granicy rosyjskiej.

Julian Dunajewski – żyjący w latach 1821–1907 polityk, ekonomista, profesor i rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od 1873 roku był posłem do parlamentu w Wiedniu. W latach 1880–1891 pełnił funkcję ministra skarbu Austrii. Politycznie związany ze środowiskiem krakowskich konserwatystów. Krytykował między innymi ideę Powstania Styczniowego.

Leon Biliński – żyjący w latach 1846–1923 polityk, ekonomista, profesor i rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Sprawował funkcję prezesa Koła Polskiego w Radzie Państwa (w latach 1911–12 i 1915–1918). Pełnił wiele funkcji w administracji Austro-Węgier, między innymi w latach 1893–1895 był prezydentem C.K. Austriackich Kolei Państwowych, ministrem skarbu Austrii (1895–1897), ministrem skarbu Austro-Węgier (1912–1915), namiestnikiem Bośni i Hercegowiny. W okresie sprawowania przez niego tej ostatniej funkcji dokonano w Bośni i Hercegowinie śmiertelnego zamachu na arcyksięcia Ferdynanda, co stało się bezpośrednią przyczyną wybuchu I wojny światowej. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości został ministrem skarbu w rządzie Ignacego Paderewskiego.

Agenor Gołuchowski – żyjący w latach 1812–1875 polityk. Był ministrem spraw wewnętrznych Austrii i namiestnikiem Galicji w okresie przed autonomią, a jego syn, Agenor mł. (1849–1921) był ministrem spraw zagranicznych Austro-Węgier na początku XX wieku.

2. Cele dydaktyczne:

- Poszerzenie wiedzy dotyczącej historii Krakowa a zwłaszcza tragicznych wydarzeń z listopada 1923 roku (odniesienie do PRK P6S_WG)
- Ukazanie w jaki sposób czynniki społeczne oraz historyczne determinują wydarzenia polityczne (odniesienie do PRK P6S_WK)
- Rozwinięcie umiejętności analitycznych dotyczących wyciągania wniosków o sekwencji i konsekwencjach wydarzeń historycznych (odniesienie do PRK P6S_UW)

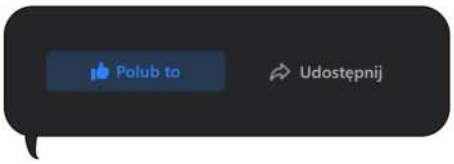
3. Sugerowana literatura uzupełniająca:

J. Purchla, *Matecznik Polski. Pozaekonomiczne czynniki rozwoju Krakowa w okresie autonomii galicyjskiej*, Znak 1992

K. Kloc, *Wielkomiejska gangrena. Margines społeczny międzywojennego Krakowa*, Avalon 2016

T. Marszałkowski, *Zamieszki, ekscesy i demonstracje w Krakowie 1918-1939*, Arkana 2006

Korzystając z materiałów, nie zapomnij o subskrypcji kanału „**Historia dzieje się!**” na Youtube:
https://www.youtube.com/@historiadziejesie2380
(obok przycisku „subskrybuj” naciśnij też dzwoneczek, by dostawać informacje o nowych odcinkach)

Prosimy – zalajkuj profil Facebookowy „**Historia dzieje się!**” i daj znać innym, jeśli program Ci się podobał (udostępnij):
https://www.facebook.com/Historiadziejesie

Materiały dydaktyczne opracował: dr Konrad Oświecimski
Opracowanie graficzne: Joanna Zawadzka

Publikacja sfinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą „Nauka dla Społeczeństwa” nr projektu NdS/537149/2021/2022, kwota finansowania 873 080 zł (całkowita wartość projektu).

zespół kierujący projektu:
dr Paweł Nowakowski
dr Łukasz Burkiewicz
dr Konrad Oświecimski
mgr Tomasz Konturek

Fundacja Ignatianum

Wykorzystane materiały ilustracyjne:

[1] Przejazd 8 Pułku Ułanów Księcia Józefa Poniatowskiego przez Błonia w Krakowie, https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/jednostka/-/jednostka/5901714/obiekty/347948#opis_obiektu ..... str. 2

[2] Gen. Józef Czikiel, https://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Czikel#/media/Plik:J%C3%B3zef_Czikel.png ..... str. 2

[3] Zygmunt Marek, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Zygmunt_Marek#/media/File:Dr._Zymunt_Marek_LCCN2014719388.tif ..... str. 3

[4] Zygmunt Klemensiewicz, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Zygmunt_Klemensiewicz#/media/File:Zygmunt_Klemensiewicz_polityk_portret_NAC.jpg ..... str. 3

[5] Juliusz Leo, prezydent Krakowa, 1916, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Juliusz_Leo#/media/File:Juliusz_Leo.jpg ..... str. 4

[6] Julian Dunajewski, https://pl.wikipedia.org/wiki/Julian_Dunajewski#/media/Plik:Julian_Dunajewski.jpg ..... str. 5

[7] Władysław Leopold Jaworski w karykaturze, https://pl.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Leopold_Jaworski_(1865%E2%80%931930)#/media/Plik:Kazimierz_Kostynowicz_Karykatura_W%C5%82adys%C5%82awa_Leopolda_Jaworskiego.jpg ..... str. 5

[8] Leon Biliński, https://pl.wikipedia.org/wiki/Leon_Bili%C5%84ski#/media/Plik:Bilinski.jpg ..... str. 6